

man itse joutui kaupunkilaisena kasvokkain asiantuntijoiden määrittelyvallan kanssa 1960-luvulla toimiessaan Käpylän kaupungin osan suojelemista ajavan kansanliikkeen keulakuvana. ”Hyvän kaupungin” tarkastelun kautta hahmottuu väistämättä myös sen vastakohta, ”huono kaupunki”. Meurmanille tämä näyttää merkinneen erityisesti kahta asiaa: esikaupunkien suunnittelematonta rakentumista tai amerikkalaisittain anonymia ja pilvenpiirtäjien valtaamaa suurkaupunkia. Molemmissa ympäristöissä vakiintuneen yhteiskuntajärjestyksen saattoi pelätä olevan uhattuna. Kaupunkisuunnittelun ja sosiaalisen kontrollin tiivis yhteys oli selvä Meurmanin ajattelussa.

Meurmanin työn jatkuva laajempi kehystäminen on mielestäni aivan olennaista ja onnistuu tutkimuksessa yleisesti hyvin; paikoin kuitenkin kansainvälisen ja kansallisen keskustelun esittely ensin ja Meurmanin käsitysten analysointi vasta näiden jälkeen on tuonut tekstiin tarpeetonta toistoa.

Salmela on valinnut tutkimuksensa kieleksi englannin. Toivoa sopii, että kirja saa ulkomaisia lukijoita, joille se tarjoaa näkökulman paitsi Otto-Iivari Meurmanin suunnittelijapersoonaan myös suomalaisen sotienvälisen ajan kaupunkisuunnitteluun laajemmin. Tulee kuitenkin mieleen, olisiko kirja suomeksi kirjoitettuna voinut saavuttaa kenties laajemminkin kotimaisen lukijakunnan.

FM Tanja Vahtikari on Tampereen yliopiston Historiatieteen laitoksen tutkija, jonka tekeillä oleva väitöskirjatutkimus liittyy Unescon maailmanperintöohjelmaan ja historiallisiin kaupunkeihin. Tutkimus tarkastelee maailmanperintökaupungin kulttuurista määrittymistä ja merkityksellistymistä maailmanperintösopimuksen 30-vuotisen historian aikana yhtäältä Unescon, toisaalta yksittäisen kaupungin, suomalaisen maailmanperintökohteen Vanhan Rauman näkökulmasta.

HELKAMA – KOTI-TALOUKSIEN SATAVUOTIAS KONEISTAJA

Veijo Kauppinen

Mauranen, Tapani: *Hopeasiipi. Sata vuotta Helkamaa*. Oy Chronicon Ltd, Otava 2005, 351 s.

Mauranen, Tapani (toim.): *Helkama! Sata vuotta mainontaa*. Oy Chronicon Ltd, Otava 2005, 157 s.

Helkama, Iris (toim.): *Liikemies – Eero Helkaman kirjoituksia*. Suomen Koneliike Oy 2005, 254 s.

Helkaman sadan vuoden taivalta juhliitaan kolmella kirjalla ja näyttelyllä, mille on teollisuus- ja kulttuurihistoriallisena saavutuksena nostettava hattua. Tapani Maurasen tutkimus Helkaman historiasta on synnyttänyt kaksi kirjaa, *Hopeasiiven* ja *Sata vuotta mainontaa*. Ne ovat ansiokkaita historioita ja aikakautensa peilejä. Helkama on ollut niin monessa mukana, että sen vaiheiden puristaminen muutamiinkin kansiin on merkittävä saavutus. Pelkistetyimmillään historia avautuu Tekniikan museon hyvin kootussa juhlanäyttelyssä.

Heikki J. Helkaman elämäntyö on näyte lahjakkaan ja rohkean maalaisnuorukaisen siirtymisestä entisistä elämänoistoista uuteen teollistuvaan aikakauteen. Helkaman yritysryppään juuret ovat Tampereella, missä Heikki J. Hellman – vuodesta 1928 Helkama – avasi vuonna 1905 polkupyöriä ja ompelukoneita myyvän koneliikkeen. Tampereelta liike kuitenkin muutti jo vuonna 1915 Viipuriin ja pääliike edelleen vuonna 1934 Helsinkiin. Yrityksen ensimmäinen vaihe päättyi Heikki J. Helkaman kuolemaan vuonna 1942. Lisää nostetta yrityksen toiminnalle antoivat sittemmin perustajan pojat, Matti, Paavo, Pekka ja Eero Helkama,

jotka kaikki jatkoivat isänsä työtä. Sodan jälkeiseen kauteen ajoittuvat autojen maahan tuonnin ja oman teollisuuden aloittaminen. Nykyiseen Helkamaan kuuluvia yritysryhmiä ovat Helkama-Auto, Helkama Forste, Helkama Bica, Helkama Velox ja Utteraryhmä. Näiden muodostama monialainen kokonaisuus työllistää noin 1 000 henkilöä seitsemässä maassa.

Hopeasiipi-kirja on Helkaman vaiheiden tuhti tietopaketti. Polkupyörien ja ompelukoneiden ohella liikkeen valikoimiin tulivat jo Tampereella rautasängyt, potkukelkat ja kutomakoneet. Pian yleisradiotoiminnan vuonna 1926 alettua Helkama myi radioita viipurilaisille ja itäsuomalaisille.

Helkama on ollut tavallisen kansan kotien koneistaja, minkä luonteva osa aikanaan oli osamaksukauppa. Suomalaisten vastuuntuntoisuutta kuvaava episodi on luovutetuille alueille jääneiden ompelukoneiden maksujen hoitaminen. Asiakkaat yleensä hoitivat – tosin inflaation keventämät – maksueränsä, vaikka koneet oli menetetty.

Helkama oli kokeillut teollista toimintaa jo Viipurissa sieltä hankitun mutta pian myydyin puusepäntehtaan muodossa. Polkupyöriä toki koottiin jatkuvasti osista. Muuten Helkama oli sotavuosiin saakka kaupan alan yritys, tukkukauppa. Puute kaikesta sai veljekset toteamaan, että tavaraa saisi itse tekemällä. Monia suuntia kokeiltiin. Vakavampi teollinen kausi alkoi vuonna 1953 Hankoon perustetun polkupyöritehtaan muodossa.

Radioitakin valmistettiin. Helkaman suuriin käännekohtiin kuuluu Eero Helkaman Skodan ja Jawan edustukset avannut matka Prahaan vuonna 1947.

Sata vuotta mainontaa -kirja toimii monella tasolla. Se

kertoo mainonnan keinojen kehittymisestä vaatimattomasta lehti-ilmoittelusta internet-aikaan, mutta samalla kotien ja liikkumisen teknistymisestä ja Helkaman kasvusta pienestä koneliikkeestä kansainväliseksi teollisuuskonserniksi. Helkaman maahan tuomien ja valmistamien tuotteiden takana on sekä anonyymiä muotoilua että teollisen muotoilun tunnettuja nimiä. Yritys on perustanut mainontansa paljolti äänielementtiin, erityisesti musiikkiin. Varsinkin 1950-luvulla mainoskampanjoihin yhdistettiin riemukkaita mainosiskelmiä.

Helkaman strategiaa ilmentää Tampereen alkuaikojen ilmoitus, jossa H.J. Hellman pyytää arvoisille polkupyörän ostajille saada mainita tarjoavansa ainoastaan ensiluokan tavaroita ja laskeneensa hinnat niin halvoiksi kuin tosi hyvillä polkupyörillä on mahdollista. Hyvä on aina kallista, mutta kallis aina tulee halvaksi.

Liikemies-kirja kertoo Kauppalehteenkin pakinoineen Eero Helkaman ajatuksin Helkama-yhtiöiden johtamisesta. Sen varhaisimmat tekstit ovat ajankuvia 1930-luvulta, koululaisen ja abituruksen kynästä. Viimeiset haastattelut välittävät 75-vuotiaan, vielä aktiivisen ”kokemusmiehen” näkemyksiä vastuusta ja moraalista.

Juhlanäyttely Tekniikan museossa on hyvin valitulla esineistöllä ryyditetty oiva koonta Helkaman taipaleesta. Jopojen, Hopeasiipien ja Skodien sekä Kayser-ompelekoneiden ja Sirkka-pesukoneiden näyttely on lämpimästi suositeltava käyntikohde, kuten toki koko museokin. Myös Lahden radio ja TV-museoon sekä Lounais-Hämeen museoon on kesällä luvassa Helkama-näyttely.

Helkama. Sata vuotta koneita suomalaisille -juhlanäyttely Tekniikan museossa 11.03.–31.12.2005. Kirjoja myydään museossa.

Helkama 100 vuotta – kodinkoneita Forssasta 30 vuotta. Lounais-Hämeen museo, Forssa. 3.7.–11.8.2005.

Lahden radio- ja TV-museo, ks. Uutiset s. 62

Tapani Meuranen

Hopeasiipi

HELKAMA